

Interpretation of the Qur'an from a Meaningful Learning Perspective

Orhan Parlak^{1,a,*}, Emin Balı^{1,b}

¹Faculty of Islamic Sciences, Uşak University, 64000 Uşak, Türkiye

*Corresponding Author

ARTICLE INFO

Research Article

Received : 24/06/2022

Accepted : 06/07/2022

Keywords:

Meaningful learning

Information

Meal

Commentary

Fermented

ABSTRACT

In today's informing approach, rather than memorizing and transferring information, it is essential to conceptualize the information to make it meaningful (learning by understanding), to extract principles from the information and to solve problems with the learned information. Learning becomes meaningful when the individual discovers the relationship between concepts in learning and makes comments on them. When the knowledge in question is not ordinary knowledge, but the knowledge of understanding the Qur'an, I think this issue is of great importance. In this study, we tried to understand whether it would be possible to understand the Qur'an from the perspective of "meaningful learning", which is a type of learning. Our study consists of an introduction, four chapters and a conclusion. In the introduction, we mentioned that today's Muslims have insufficient knowledge and understanding of the Qur'an. In the first part, we focused on the nature of the concept of "knowledge". In the second part, we focused on the importance of the meaning of the Qur'an. In the third part, we focused on the theory of "meaningful learning". In the fourth chapter, we presented examples of the meaningful learning interpretation of the Qur'an. Kay Konseptse: Meaningful learning, knowledge, meaning, tafsir, hermeneutics, prudence, opinion, interpretation

Türk Akademik Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 5(1): 17-25, 2022

Anlamli Öğrenme Perspektifinden Kur'an'ın Yorumu

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş : 24/06/2022

Kabul : 06/07/2022

Anahtar Kelimeler:

Anlamli öğrenme

Bilgi

Meal

Tefsir

Fermenttik

ÖZ

Günümüzün bilgilenme yaklaşımında bilginin ezberlenip aktarılmasından ziyade bilgiyi kavramlaştırarak anlamli kılmak(kavrayarak öğrenme), bilgilerden ilkeler çıkarmak ve öğrenilen bilgiyle problem çözmek esastır. Birey öğrenmede kavramlar arasındaki ilişkiyi keşfettiğinde ve bunlara ilişkin yorum yaptığıında öğrenme anlamli olur. Söz konusu bilgi, sıradan bir bilgi değil de Kur'an'ı anlama bilgisi olunca sanırım bu konu çok büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda Kur'an'ı, bir öğrenme çeşidi olan "anlamli öğrenme" perspektifinden anlamının mümkün olup olmayacağını ifade etmeye çalıştık. Çalışmamız, giriş, dört bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Girişte günümüz Müslümanlarının Kur'an'ı bilgilenme ve anlama boyutunun yetersiz olduğundan bahsettik. Birinci bölümde "bilgi" kavramının mahiyeti üzerinde durduk. İkinci bölümde Kur'an'ın anlam boyutunun önemi üzerinde durduk. Üçüncü bölümde ise "anlamli öğrenme" kuramı üzerinde durduk. Dördüncü bölümde ise Kur'an'ın anlamli öğrenme yorumuna örnekler sunduk.

^a orhan.parlak@usak.edu.tr

^b <https://orcid.org/0000-0002-3556-926X> | emin_bali@windowslive.com

^c <https://orcid.org/0000-0002-5715-9448>

Giriş

Kur'an-ı Kerim'in insanlara gönderiliş amacı, ayet-i kerimede şöyle ifade edilmektedir: "(Rasulüm) sana bu mübarek kitabı ayetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye indirdik."¹ Bu ayette Allah Teâla, Müslümanlardan Kur'an'ın ayetleri üzerinde düşünmelerini istemektedir. "Böyle bir davetin anlamlı olabilmesi için, muhatapların o sözün ne dediğini anlamaları ve sonra da anladıkları bu söz üzerinde düşünmeleri gerekir."²

İslam'ı doğru anlamak için öncelikle Kur'an'ı doğru anlamak gerekir. Peki, Kur'an'ın doğru anlaşılması için ne yapmak gerekir? Öncelikle söz konusu olan ilahi kelimeler olduğu için Kur'an çevirileri konusunda hassasiyet göstermek gerekir. Bu konuda ehliyet sahibi olmayan kişiler, çeviri işine girişmemelidir. Çünkü burada söz konusu olan İlahi kelâmın çevirisidir. Arapça bilgisi yeterli olmayan, konuştuğu dili iyi bilmeyen, tarih-coğrafya-edebiyat vb. gibi sosyal bilimlerde doğru dürüst bilgisi olmayan kişilerin Kur'an çevirisi işine girişmesi tam anlamıyla bir fecaattir. Kitab-ı Mübin'i tercüme edecek kişi fizik-biyoloji vb. gibi ilim dalarından da haberdar olmalıdır. Müfessir ve dil bilgini Râgıb el-İsfahan(ö.502/1108)'ye göre müfessirler geniş bilgiye sahip olup şu ilimleri bilmesi gerekir: "Ana dil, sarf ve nahiv, kıraat, siyer, esbap-ı nüzul, sünnet, fıkıh usulü, fıkıh ve kelâm ilmi."³ Endülüslü fakih ve dil bilginlerinden olan Ratıbı(ö.790/1388), "Kur'an'ı tefsir etmede yetkinliği bulunmayanların Kur'an üzerinde söz söylemesi haramdır."⁴ Görüşünü belirtir. Kur'an çevirisi yapacak bir kişide bulunması gereken vasıflardan birisi de konuştuğu dilin inceliklerini iyi bilmesi ve dili iyi kullanmasıdır. Meal hazırlayacak kişi, gerek konuştuğu ana dili, gerekse Kur'an dili olan Arapçayı, tefsir-hadis vb. gibi temel İslam bilimlerini çok iyi bilmelidir. Ayrıca tarih-coğrafya-edebiyat vb. gibi sosyal bilimlere ve gerekirse fizik-biyoloji gibi fen bilimleri hakkında da bilgi sahibi olmalıdır.

Meal hazırlama konusunda hassasiyet göstermenin önemini sanırım şu örnek olay ile rahat bir şekilde anlamış oluruz. Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et. ..."⁵ Ayetin dipnotunda, "bu ayette kesintisiz sekiz yıllık eğitime delil vardır." anlamında bir ifade bulunmaktadır. Söz konusu ayetin zahirine baktığımızda ayetin, kesintisiz eğitimle uzaktan yakından alakası bulunmamaktadır. Meal hazırlayan mütercim bu ayetten nasıl böyle bir anlam çıkarmış olabilir? "*Dili ve bağlamı bilmeksizin Kur'an ayetlerine gelişi güzel anlamlar yüklemek doğru değildir.*"⁶ Bu durum, manayı tahrip etmek demektir. Kur'an kelimeleri, bağlamından koparıldığında

ayetten kast edilmeyen bir mana elde edilmiş olur. Kur'an lafızlarını istismar edilecek şekilde yorumlamakla anlam buharlaştırılmış olur. Çünkü Kur'an metninden murat edilen mana, nazar-ı dikkate alınmaksızın yorumlanmış olur. "Metnin anlamını buharlaştırmaya çalışan kişiler, metnin, kendilerine söylemek istediğini kavramaya çalışmak yerine, arzularını, beklentilerini hatta saplantılarını o metinde arayıp bulmaya çalışmaları vahim bir durumdur."⁷ Böyle bir yaklaşımla Kur'an ayetleri indî görüşlerle tercüme edilmiş olur. "Kimi insanların, kendi amaçları doğrultusunda Kur'an'ın ayetlerini istismar ettikleri, fırsat buldukça da istismara devam edecekleri bir hakikattir."⁸

Kur'an'ı, kişisel yorumlardan kaçınarak sağlıklı bir şekilde anlayıp kavramak için muteber kabul edilen meal ve tefsirlerden faydalanmalıyız. Günümüz Müslümanlarının, yeterince Kur'an'dan bilgilendikleri ve anlama boyutunu yeterince gerçekleştirdiklerini söyleyemeyiz. "Günümüz Müslümanı ile kendisine iman etmiş olduğunu söylediği bu Kitap arasındaki mesafe bugün iyice açılmıştır ve maalesef açılmaya da devam etmektedir."⁹ Kur'an'ı anlama ve anlamlandırma konusundaki gayretin, maalesef hem küresel bazda hem de yaşadığımız toplum bazında son derece yetersiz olduğunu gözlemliyoruz. İleriki bölümlerde örnekleriyle açıklayacağımız bu vahim durum, İslam ümmetinin sefil bir yaşam sürmesinin en önemli nedenlerinden birisidir. Hâlbuki Kıyamete kadar baki kalacak bu kitap, insanoğlunun sorunlarına hep ışık tutmuştur. Bu nedenle genelde insanlar özelde Müslümanlar, dini bakımdan sorunlarını ve bunların çözümlerini Kur'an çerçevesinde aramak zorundadırlar.

Müslüman toplumların Kur'an'a bakışını Mehmet Akif Ersoy bir şiirinde şöyle ifade etmektedir:

"İbret olmaz bize, her gün okuruz ezber de!
Yoksa bir maksat aranmaz mı bu ayetlerde?
Lafzı muhkem yalnız, anlaşılın, Kur'an'ın:
Çünkü kaydında değil, hiçbirimiz ma'nânın:
Ya açar Nazm-ı Celil'in, bakarız yaprağına;
Yahut üfler geçeriz bir ölü'nün toprağına.
İnmemiştir hele Kur'an bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için!"¹⁰

İstiklal Marşı Şairimiz Mehmet A. Ersoy Kur'anî bilgiyi uygulama sorununa da bir Avrupa seyahati dönüşünde kendisine Avrupalıların yaşantısı sorulduğunda "Onların dini kısmen bizim yaşantımız, onların yaşantısı ise kısmen bizim dinimiz gibi"¹¹ ifadesini kullanmıştır. İşte Mehmet A. Ersoy'un gerçekten bu yerinde tespiti,

¹ (Sad Suresi, 38/29) كتاب أنزلناه إليك مبارك ليدبروا آياته وليتذكر أولوا الألباب

² Düccane Cündioğlu, *Anlam'ın Tarihi*, (İstanbul: Kapı Yayınları. 2020), 26

³ Abdülhamit BİRİŞİK, "Müfessir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 31/ 497

⁴ Abdülhamit BİRİŞİK, "Müfessir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 31/ 498

⁵ (Tâhâ Suresi, 20/132)... وأمر اهلك بالصلاة واصطبر عليها

⁶ Cündioğlu, *Anlam'ın Tarihi*, 60

⁷ Düccane Cündioğlu, *Sözün Özü*, (İstanbul: Kapı Yayınları. 2019), 7

⁸ Düccane Cündioğlu, *Kur'an'ı Anlamanın Anlamı*, (İstanbul: Kapı Yayınları. 2020), 43

⁹ Düccane Cündioğlu, *Anlamın Buharlaştırılması ve Kur'an*, (İstanbul: Kapı Yayınları. 2018), 4

¹⁰ M. Akif Ersoy, *Safahat*, (İstanbul: Çağrı Yayınları 2006), 158

¹¹ Mustafa Özçelik, *M. Akif, Türkiye'de Modernleşme ve Gençlik*, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları 2007), 197-198

toplumumuzdaki Kur'anî bilgilenmenin yetersizliği ve uygulanmaması sorunun bir tezahürüdür. Mehmet Akif Ersoy, bu şiirinde Müslümanların Kur'an'a bakışının, anlamına nüfuz etmeden ya yapıklarına bilinçsizce bakmak şeklinde ya da bir hayat kitabından ziyade ölümlere okunan bir kitap algısı şeklinde olduğunu ifade ederek eleştirmiştir. Ayrıca yukarıdaki altı çizili ifadede Avrupalıların ahlaki yaşantısının İslam ahlakına bazı yönlerden uygun olduğunu, Müslümanların yaşantısının ise onların tahrif edilmiş dinlerine bazı durumlar açısından benzediğini ifade etmektedir.

Mehmet Akif Kur'an bilgiyi hayatına tatbik eden bir kişiydi. Mesela Kurtuluş Savaşı yıllarında Kuvayı-Milliyeye güçlerinin irşat hizmetlisi olarak Kastamonu Nasrullah Camiinde halkı bilinçlendirme faaliyetlerinde bulunmuş ve bu amaçla bütün Anadolu'yu dolaşmıştır. Nasrullah Camiinde elinde Celaleyn Tefsiri gören bir kişi kendisine sorduğunda Celaleyn Tefsirini yirmi yedinci kez tetkik ederek okuma faaliyetini yaptığını belirtmiş ve Kur'anî bilgiyi kalbine nakşetmiştir.¹² Ayrıca Akif hakkında nakledilen şu olay da Akif'in Kur'anî bilgiyi hayatında uyguladığının bir kanıtıdır.

"Akif bir arkadaşı ile İstanbul Üsküdar vapur iskelesinde buluşmak üzere anlaşır, hava yağmurlu olmasına rağmen söz konusu saatte Akif orada olur; saatlerce beklemesine rağmen sözleştiği arkadaşı, randevusuna gelmez ve Akif o arkadaşıyla insani münasebetlerini keser. Kırgınlığını da böylece ifade etmiş olur."¹³ İşte Akif, bu davranışında Kur'an'daki bir ayette ifade edilen "...Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz sorumluluğu gerektirir."¹⁴ İlahi ilkesini davranışına yansıtmıştır.

Bilgi Kavramı

İmam Mâtürîdî(ö.333/944)'ye göre haber(bilgi), kaynağı bakımından ikiye ayrılır. Birincisi kaynağı bizzat Allah olup, Peygamber ve ondan işiten diğer kişiler aracılığıyla bize ulaşan haberdir. Bu habere, Allah'tan Peygamber'e gelirken "vahiy", Peygamberden bize intikal ederken de "haber-i resul" adı verilir. Ayrıca haber, bize ulaşma şekline göre de "mütedair" ve "ahad" diye iki kısma ayrılır.

Maturidî'ye göre bilgi "kadîm" ve "hâdis" olmak üzere ikiye ayrılır. Kadîm bilgiden Allah'ın bilgisi, hâdis bilgiden de yaratıkların bilgisi anlaşılır. İnsanların elde etmiş olduğu bilgiye "kesbî" bilgi de denir. Kesbî bilgi, insanın akli bir çaba ve faaliyet neticesinde, bir sebep ve vasıta ile elde ettiği bir bilgidir. Kur'an-ı Kerim'de "Rabbim meleklere: Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım, dedi. -"Çoğulu hulefa ve halâif olan Halife,

baba ölünce oğlunun onun halefi olması yani makamına geçmesi"¹⁵ anlamına gelir. "Halife kelimesinin mastarı olan hilafet tabiri, son Peygamber Hz. Muhammed'in yerine geçerek dini koruyan, dünya işlerini düzenleyen anlamında kullanılan bir ıstılahtır."¹⁶ - "Onlar: Bizler hamdinle seni tesbih edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek birini mi yaratacaksın? Dediler. Allah da onlara: Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim, dedi. Allah Adem'e bütün isimleri öğretti. Sonra onları önce meleklerle arz edip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi. Melekler: Ya Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alim ve hakim olan ancak sensin, dediler. (Bunun üzerine:) Ey Adem! Eşyanın isimlerini meleklerle anlat, dedi. Adem onların isimlerini onlara anlatınca: Ben size, muhakkak semavat ve arzda görülmeyenleri(oralardaki sırları) bilirim. Bundan da öte, gizli ve açık yapmakta olduklarınızı da bilirim, dememiş miydim? dedi."¹⁷

"Allah Peygamberleri, dünyadaki insanlar arasında ilahi hükümleri icra etmesi ve insanların kendi arzularına uymaması için halife yapmıştır."¹⁸ Meleklerin, Hz. Adem'in ilk insan olarak yaratılması konusunda Allah'a çekincelerini belirtmesi, "Allah'a karşı bir itiraz veya kiskançlık değildir. Sadece bu husustaki hikmetin açıklanmasını istemek ve öğrenmek için bir sorudur."¹⁹ Allahü Teâlâ, meleklerin çekincelerine şöyle açıklama getirmiştir. "Ey melekler! Siz her şeyin hikmetine vakıf olamazsınız. Her şeyin hikmetini, faydasını, zararını bilmek zatı uluhiyetime mahsustur."²⁰ Hz. Adem'in meleklerden üstün kılınmasının sebebi, Allah tarafından daha bilgili kılınmalarıdır. "Allahü Teâlâ, Hz. Adem'e insanların tanışmalarına, anlaşmalarına sebep olan bütün isimleri öğretmiştir."²¹

İşte bu açıdan meseleye baktığımızda ilk insan olarak yaratılan Hz. Adem'in meleklerden daha bilgili olarak yaratıldığını anlamış oluyoruz. Allah vahiy meleği Cebrail vasıtasıyla peygamberleri bilgilendirmiş, peygamberler de kendi toplumlarını bilgilendirmişlerdir. Bu bağlamda bilginin kaynağı Allah'a dayanır. İnsan da aklını kullanarak bilime katkı sunmaya devam etmekte ve kıyamete kadar da bu süreç devam edecektir.

Maturidî'ye göre, "faydalanılmayan, insanın davranışlarına etki etmeyen bir bilgi gereksizdir. Ona göre kesbî bilgi, insanın kendi eseridir, araştırma ve incelemeyle sonradan elde edilir. İnsan duygularını ve aklını kullanarak, dış dünya ve kendisi üzerinde devamlı düşünüp araştırma yaparak ve inceleyerek bilgi sahibi olabilir. Ancak bu bilgi, amaçsız bir bilgi olmayıp, insanı imana sevk eden, hareket ve davranışlarına yön veren bir bilgi olması gerekir."²²

¹² Aysun İldeniz, *Milli Mücadelede Mehmet Akif*, MEB Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi 100 (Haziran 2008), 204

¹³ <https://www.gumushane.gen.tr/ahde-vefa-mehmet-akif-ersoy-makale,1039.html> adresinden 29/04/2022 tarihinde alınmıştır.

¹⁴ (İsra Suresi, 17/34). و اوفوا بالعهد إن العهد كان مسؤولاً

¹⁵ Halil b. Ahmed, *Kitabu'l ayn*, (Beyrut: Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, 1424 / 2003), 1 / 436

¹⁶ İsmail Karagöz, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 2015), 225

¹⁷ و إذ قال ربك للملءكة إني جاعل في الأرض خليفة قالوا اتجعل فيها من يفسد فيها و يسفك الدماء ونحن نسيح بحمدك و نقس لك قال إني اعلم ما لا تعلمون... (Bakara, 2/30-33)

¹⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, (İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları 2020), 1 / 110

¹⁹ Sâbûnî, *Savfetü't Tefâsir*, (İstanbul: İz Yayınları 2003), 1 / 77

²⁰ Ömer Nasuhi Bilmen, *K. Kerim'in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri*, (İstanbul: Bilmen Yayınları 1990), 1 / 36

²¹ M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Eyüp Sultan Yayınevi 2014), 1 / 325

²² Hanifi Özcan, *Maturidî'de Bilgi Problemi*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınevi 2017), 199

Teolojik Hermenötik

Kök anlamı açıklamak, dile getirmek, yorumlamak olan hermenötikte ortaya çıkarılmaya çalışılan anlamın, akla ve ilahi metnin bağlamına uygun olması gerekir. İlahi metni yorumlamada metnin bağlamından koparılması gerekir. Yani te'vilin, Kur'an'ın zahirine zıt bir mana taşımaması gerekir. Bu ifadeleri Kur'an'ı anlamaya uyarladığımızda Kur'an ve sünnet ışığında âlimlerin te'vile dayalı anlamlar çıkarıp istinbat etmelerinde (söz söylemelerinde) sakınca yoktur. Çünkü tefsir çeşitlerinden birisi de dirayet tefsiridir. Bu tefsirde sadece rivayetlere bağlı kalınmayıp dil, edebiyat, sosyoloji, psikoloji, tarih vb. gibi ilimlerden yararlanılarak ta tefsir yapılır.

دری "دری - بدری²³ - درية - دريا - دريانا - دراية fiili, "Bir şeyi kavramak, idrak etmek anlamlarına gelir. دری fiilinin mastarı olan dirayet; algılama, idrak, kavrayış, bilgi manalarına gelmektedir. Kur'an'da 29 yerde yer alan bu kök, tüm ayetlerde "bilmek" manasında kullanılmıştır."²⁴

Gerek Kur'an'da insanlara hitap eden Allah'ın sözleri, gerekse Allah'ın sözlerinden hareketle ortaya konan teolojik söylemi yorumlamak imanın çizdiği sınırlar içinde mümkündür. "Kur'an'daki tabiata, yaratılışa, tarihe, âhirete dair ifadeler, bilgi verici olmaktan çok, onlardan anlam çıkarmaya, kulluk ve insanlık şuuru uyandırmaya yöneliktir."²⁵

Kur'an'ın Anlam Boyutu

Eserlerinde Anadolu insanının maddi ve manevi değerlerine sahip çıkma konusunda yazılar kaleme alan ve bir İstanbul şairi olarak ta tanınan Yahya Kemal Beyatlı, Topkapı Sarayı'nda yaşadığı ilginç ve manidar olayı şöyle anlatır:

"Bir gün Topkapı Sarayı'nda Revan Köşk'ünü ziyaret ediyordum; uzaktan Kur'an okunuyordu, sesin nereden geldiğini rehber olan zata sordum. Dedi ki: "Hırka-i Saadet Dairesi'nden geliyor. Peygamberimiz 'in (sav) hırkasının da bulunduğu yeşil bir odanın penceresi önünde durduk. İçeride iki hafız vardı. Biri ellerini kavuşturmuş, gözlerini yummuş oturuyordu, diğeri diz çökmüş, müsterih ve yüksek bir sesle okuyordu, rehberime sordum: "Hırka-i Saadet önünde Kur'an ne zamandan beri okunur?" Dedi ki: "Dört asırdan beri her saat! Geceli gündüzlü." Yavuz'un, Hırka-i Saadet'i Mısır'dan getirip bu odadaki mevkiine koyduğundan beri kırk hafız nöbetle Kur'an okur. Gezintimde bir hakikat keşfettim. Milletimiz, Kur'an'ın mesajını iyi anladığı ve günlük yaşamında Kur'an'ı rehber edindiği zamanlarda gelişme göstermiştir. Fakat Kur'an'ı bir aksesuar (süs eşyası) malzemesi olarak kullandığı zamanlarda ise geri kalmıştır. Bir Müslüman olarak Kur'an'a karşı görevimiz; onu içselleştirmek olmalıdır."²⁶

Kur'an-ı Kerim Yüce Allah tarafından, insanların okuyup anlaması için gönderilmiştir. Onu bilinçli bir şekilde okuyan Müslüman hurafelerden, batıl inançlardan uzak durur. Dünya hayatının bir imtihan yeri olduğunu kavrar, davranışlarında bunu her zaman dikkate alır. Kötü davranışlardan kaçınır; dürüst, adaletli, güvenilir bir insan

olmaya özen gösterir. Kur'an-ı Kerim, hem lafzı hem de manası Yüce Allah'a ait olan bir kitaptır. Kur'an'da pek çok konudan bahsedilir. Kutsal kitabımız, inanç esaslarının ve ibadetlerin neler olduğunu bildirir. İnsanın yaratıcısıyla ilişkisinin nasıl olması gerektiği konusunda yol gösterir. Toplumda barış ve huzurun egemen olması için fertlerin dikkat etmeleri gereken davranışların neler olduğunu açıklar. Örneğin Kur'an-ı Kerim anne ve babaya iyi davranmayı, komşu ve akrabalarla iyi ilişkiler içinde olmayı, yoksulları gözetmeyi emreder. Güzel ahlaklı ve iyi bir insan olmak için uyulması gereken ilkelerin neler olduğunu bildirir. İnsanın çevreyi korumasını, doğaya zarar vermemesini buyurur. Örneğin bir ayette şu ifade yer alır: "Göğü Allah yükseltti ve mizanı (dengeyi) o koydu. Sakın dengeyi bozmayın."²⁷ "Allah göğü, direksiz olarak yeryüzünden yukarıda yarattı, yukarıdan da bir nesneye bağlamadan havada tutmaktadır."²⁸ Çekim kuvveti sayesinde Dünya, Güneş ve Ay gibi gök cisimleri birbirine çarpmaz, her gök cismi yörüngesinde dönmeye devam eder. Ta ki kıyamete kadar. Kıyamet koptuğunda çekim kuvveti Allah tarafından yok edilince bütün kainat tepih taneleri gibi darmadağın olacaktır ve kainatın düzeni bozulacaktır. Allah'ın varlığı ve birliğinin birer delili olan gezegen, yıldız, ay, güneş ve dünya gibi gök cisimleri bir milim dahi sapmadan son derece düzenli bir şekilde kendi yörüngeleri etrafında dönerler ve bu dönme hareketini düzenleyen de mutlak kudret sahibi Allah'tır. İnsan gibi evrendeki her şey de Allah'ın eseridir ve ondan izler taşır.

Kur'an-ı Kerim'de ortaya konulan bilgi ve açıklamalar insanların mutlu ve huzurlu bir hayat sürmesini sağlamaya yöneliktir. İnsanın dini bilgileri öğrenip bunları, hayatında uygulayabilmesi için Kur'an-ı Kerim'i okuyup anlaması gerekir veya anlama çabası içinde olmalıdır. İslam'ın ilkelerini günlük hayatta uygulamaya çalışarak Allah'ın rızasını kazanmaya çalışmalıdır.

Kur'an'ı Anlama Ve Anlamlandırma

Anlamli öğrenme, öğrenmenin nasıl oluştuğuna ilişkin bir kuramdır. Kavrama düzeyindeki bilgiyi ifade eder. Bu öğrenme anlayışına göre bir şeyi bilen, onu açıklayabilir. Bu öğrenme yaklaşımını bilen bir kişi, yeni bilgiyi önceki öğrendikleriyle ilişkilendirir, karşılaştırır ve bu bilgilere kendi yorumlarını katarak bilgiyi anlamlandırmış olur.

Öğrenme sürecinde öğrenilecek olan öğrenme içeriği, fertlerin gerçek yaşamdaki problemlerini çözmelerine yardımcı olmalıdır. Bu yaklaşımda bilgi ezberlenmez, bilakis öğrenilen bilgiler arasında bağ kurulur ve yine öğrenilen bilgilerden çıkarımlar yapılarak bilginin gerçek hayatta uygulanması sağlanır. Öğrenme yaşamla ilgili problemlerin çözümü sırasında gerçekleşir. Problem deyince hemen matematik bilimi akla gelmemeli ve dini alan gibi sosyal bilimlerde de problem durumlarının olduğu unutulmamalıdır. Anlamli öğrenme üst hedef olarak bilginin zihinde yapılanmasını ve ferdin zihinsel yapısında değişme meydana getirmeyi amaçlayan bir bilgilenme yaklaşımıdır.

²³ Halil b. Ahmed, *Kitabu'l ayn*, 2 / 24

²⁴ Ahmet Sait Sıcak, *Kur'an Tefsirinde Öznellik*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınevi 2017), 152

²⁵ Zeki Özcan, *Teolojik Hermenötik*, (İstanbul: Alfa Yayınevi 2000), 169

²⁶ Yahya Kemal Beyatlı, *Aziz İstanbul*, (İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınevi 2008), 98

²⁷ (Rahman, 55/7-8) والسماء رفعها ووضع الميزان. الا تطغوا في الميزان.

²⁸ Matürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 14 / 283

“Söz konusu yaklaşımda temel hedef; öğrenmeyi öğrenme, bireyin halihazırda sahip olduğu bilgileri kullanarak yeni durumlar için gerekli olan bilgiyi üretebilmesidir. Üretici öğrenmede temel olan, öğrenenlerin önceki öğrenmeleri ile tutarlı olarak yeni bilgi oluşturmalarıdır. Oluşturulan bu bilgi bütünüle ilişkilendirilir.”²⁹

Öğrenme ezberlemeye değil öğrenenin bilgiyi transfer etmesine, var olan bilgiyi yorumlamasına ve yeni bilgi oluşturmaya dayanır. Öğrenen, anlamlandırdığı bilgiyi, yaşam problemlerini çözmeye uygulamaya koyar.

Öğrenenler bilgiyi kitaplardan, medyadan elde edebilir. Ama bilgiyi almak, bilgiyi anlamlı kılmakla eş anlamlı değildir. Bu anlayıştan hareketle anlamlı öğrenmede şunlar temel esaslardır:

1-Bilgiyi araştırma, yorumlama ve analiz etme

2-Bilgiyi ve düşünme sürecini geliştirme.

“18. yy. felsefecilerinden olan J. J. Rousseau(1712-1778)’ya göre okuma ve ezber, öğrenenlerin etkin olmasını engeller. Bu da öğrenenlerin çok şeye inanıp az şey bilmelerine neden olur. Ona göre bilgi, iyi anlamlandırılmadan ezberlemek doğru değildir. Çünkü anlamlı öğrenmede kavrayarak öğrenme, bireyin anlamasına, öğrendiklerini problem çözme aracı olarak kullanmasına öncülük eder.”³⁰ Birey bilgiyi gerçekten anlamlandırmışsa kendi yorumunu yapacaktır. Böylece öğrenenlere öğrenmeyi öğretmekte ve onlar için bilgiyi anlamlı kılmaktır. Birey öğrenmede kavramlar arasındaki ilişkiyi keşfettiğinde ve bunlara ilişkin yorum yaptığında öğrenme anlamlı olur. Bu açıklamalardan hareketle şunu söyleyebiliriz: Kur’an’ı yorumlarken anlamlı öğretim stratejisi ve tekniklerinden faydalanılmasında sakınca olmadığı kanaatindeyiz.

Bu bağlamda şunu söyleyebiliriz: Özellikle dirayet tefsiriyle uğraşan ve bu alanda çalışmalar yapan müfessirlerin yaptığı çalışmalar da anlamlı öğrenme kapsamında değerlendirilebilir. Çünkü söz konusu ilim adamları sadece nakle bağlı kalmamışlar aynı zamanda nasları yorumlamışlardır. Yorumlarken de indî te’villerden kaçınmışlar ve ayetlerin lafzındaki zahîrî manaya itibar etmişler yani ayetleri bağlamından koparmamışlardır.

Anlamlı Öğrenme İle Kur’an’ı Yorumlama

Konu başlığımız “Anlamlı Öğrenme Perspektifinden Kur’an’ın Yorumu” olunca hemen tefsirdeki modernist yaklaşımlar akla gelsin. Amacımız tamamen modernist bir yaklaşımı benimseyerek tefsire modernist bir gözle bakmak değildir. Tefsir tabakatını incelediğimizde bu tabakata oluşturan müfessirlerimizden olan Taberi, Kâdi Beydavi, Ebu’l Berakât en-Nesefî, Fahrüddin Er-Razî ve Endülüs’te yaşayıp ta babasıyla beraber ilim yolculukları yaparak dünyayı dolaşan Ebu Bekir İbnü’l Arabî vb. gibi müfessirlerimizin hakikaten çok değerli şahsiyetler

olduklarını görürüz. Günümüzde tefsir ilmiyle uğraşan kişiler, bu ilimde deha olan şahsiyetlerin birikimlerini, katkılarını göz ardı etmemelidir. “Bir öğrenme yaklaşımı olan “anlamlı öğrenme” ile tefsirin ne alakası var?” sorusu akla gelebilir. Bu soruyu şöyle cevaplayabiliriz: Bir öğrenme kuramı olan “anlamlı öğrenme”yi Kur’an’ı öğrenme stratejisi, yöntemi ve tekniği olarak ele aldığımızda Kur’an’ın anlam olarak öğrenilmesinde katkısı olacağı kanaatindeyiz. Burada temel amaç; Kur’an’ı anlamada anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlamaktır. Kalıcı öğrenmede bilgi ezberlenmez, öğrenilen bilgidir ilkeler çıkarılır ve günlük hayatla ilişkilendirilir. Günlük hayatta dinle ilgili bir sorunun çözümünde bu bilgi etkili bir şekilde kullanılabilir.

Anlamlı öğrenme ya da kavrayarak öğrenme bireyin anlamasına, öğrendiklerini problem çözme aracı olarak kullanmasına öncülük eder. Anlamlı öğrenme, böylece öğrenenlere öğrenmeyi öğretmekte ve onlar için bilgiyi anlamlı kılmaktadır. Birey öğrenmede kavramlar arasındaki ilişkiyi keşfettiğinde ve bunlara ilişkin yorum yaptığında öğrenme anlamlı olur. Bu açıklamalardan hareketle şunu söyleyebiliriz: Kur’an’ı anlam olarak öğrenirken yapılandırıcı öğretim strateji ve tekniklerinden faydalanılmasında sakınca olmadığı kanaatindeyiz. Konuyla ilgili aşağıdaki ayetleri zikredebiliriz:

I- *“İnsanlardan bazıları Allah’tan başkasını Allah’a denk tanrılar edinir de onları Allah’ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah’a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman (anlayacakları gibi) bütün kuvvetin Allah’a ait olduğunu ve Allah’ın azabının çok şiddetli olduğunu önceden anlayabilseylerdi. İşte o zaman (görecekler ki) kendilerine uyulup arkalarından gidilenler, uyanlardan hızla uzaklaşırlar ve (o anda her iki taraf da) azabı görmüş, nihayet aralarındaki bağlar kopup parçalanmıştır. (Kötülere) uyanlar şöyle derler: Ah, keşke bir daha dünyaya geri gitmemiz mümkün olsaydı da, şimdi onların bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsaydık! ...”* (Bakara, 2/165...167)³¹

Herhangi bir insanı sevmekte ve itaat etmekte haddi aşmak ve ölçsüz davranmak, başlı başına bir felakettir. *“(Yahudiler) Allah’ı bırakıp bilginlerini(hahamlarını); (Hristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih’i (İsa’yı) rabler edindiler. Halbuki onlara ancak tek İlahı kulluk etmeleri emrolundu. O’ndan başka tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.”*³² Meali verilen bu ayette şirkin nasıl meydana geldiği gayet net bir şekilde ortaya konmaktadır. “Birtakım varlıkları Allah’ı sever gibi sevmek, Allah’a şirk koşmanın işaretidir. Şirk koşan kişi başka varlıklarda ilahlık gücünü gördüğü için şirk koşar. Onun için din eğitimcileri, insanlara gücün kimde olduğunu öğretmelidir. İnsan, Allah’tan başka varlıkları, Allah’ı sever gibi sevmekle şirki gerçekleştirmiş

²⁹ Eda Erdem, *Program Geliştirmede Yapılandırıcılık Yaklaşımı*, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2001), 12

³⁰ Erdem, *Program Geliştirmede Yapılandırıcılık Yaklaşımı*, 12

³¹ (Bakara, 2/165...167). ومن الناس من يتخذ من دون الله اندادا يحيونهم كحباب الله ..

³² (Tevbe, 9/31) اتخذوا احبارهم و رهبانهم اربابا من دون الله والمسيحين مريم ...

olur.”³³ İnsanları Allah’ı sever gibi sevmek şöyle olur: “Allah’ın rızası yerine onların rızasını elde etmeye çalışırlar.”³⁴ Bu tür tavırların temelinde dini cehalet vardır. Özellikle yeterli derecede ve sahih bir din eğitimi almamış olan kişiler ne yazık ki tevhit düşüncesine aykırı yaklaşımlar sergileyebilmektedirler. Söz konusu kişiler, “başlarındaki reislerine sorgulama yapmadan tabi olmakta ve sorgusuz sualsiz itaat etmektedirler. Onları(reislerini) Allah’ı sever gibi severler, itaat ederler.”³⁵ Dini anlamda sapıtın kişiler, “başlarında bulunan reislerine o kadar tazimde ve sevgide bulunuyorlar ki onları, sevgide ve itaatte Allah’a denk görüyorlar.”³⁶ Müşrikler, “Allah’ı sevdiğikleri gibi putlarını da severler.”³⁷ “Kendilerine ahmaklık ve cehalet ulaşan insanlardan bir grup, Allah’tan başkasına ibadet ederler; sanki onlar(putlar), yaratıyormuş ve rızık veriyormuş gibi putları Allah’a benzer kılarlar.”³⁸

Helal ve haram kılma hususunda, Yahudiler hahamlarına, Hristiyanlar da rahiplerine itaat ettiler ve Allah’ın emrini bıraktılar. Sanki onlar Allah’ı bırakarak onlara ibadet ettiler. Yani, her ne kadar onlara ibadet etmediyseler de, Allah’a itaat eder gibi onlara itaat ettiler. Bu, Resulullah’tan gelen tefsirdir. “Adiy b. Hatim şöyle der: “Boyunmda altın bir haç takılı olduğu halde Rasulullah’a geldim. Rasulullah buyurdu ki: “Ey Adiy! Bu putu üzerinden at. Adiy şöyle devam eder: O, Tevbe suresinin(9/31) “Allah’ı bırakıp haham ve rahiplerini Rab edindiler.” ayetini okudu. Dedim ki: Ya Rasulullah! Onlar hahamlara ve rahiplere ibadet etmiyorlardı. Rasulullah şöyle buyurdu: “Haham ve rahipler Allah’ın helal kıldığını haram kılıyorlar, onlar da bunu haram kabul etmiyorlar mıydı? Allah’ın haram kıldığını da helal sayıyorlar ve onlar da bunu helal sayıyorlar mıydı?”Ben: evet dedim. Rasulullah(s.a.v.): “İşte bu onlara ibadet etmektir.” buyurdu.”³⁹

Türkiye’de din eğitimi alanıyla ilgili en yaygın yapılan eleştiri; nicelik olarak gerek örgün eğitimde, gerekse yaygın eğitim alanında din öğretimi yapılmaktadır, fakat bu durum niteliğe dönüşmemektedir. Bu görüşü temellendiren en somut ve en çarpıcı örnek; 2016’daki darbe teşebbüsüne katılanların, sözde dini oluşumun başındaki kişiye mutlak itaat etmelerinden dolayı verilen talimatı sorgulamadan uygulamış olmalarıdır. Halbuki mutlak itaat, Allah’a ve dinin uygulayıcısı olan ve ismet sıfatıyla desteklenen Resulüne yapılır. Bu durum, anlamlı olarak öğrenilen bilgiye sahip olmayanların problemlili kişiler olduğu gerçeğini bize göstermektedir. Söz konusu kişiler ezber bilgiye sahip oldukları için eğitim anlayışlarında düşünme becerisi eksik olmakta ve bu durum çok problemlere sebep olabilmektedir.

³³ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*, (İstanbul: Bayraklı Yayınları 2006), 2 / 353

³⁴ M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, (İstanbul: Eyüp Sultan Yayınları 2014), 2 / 560

³⁵ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, (Riyad: Mektebetü’l-Abîken, 1418 / 1998), 1 / 354

³⁶ Beydâvî, *Envaru’t-Tenzil ve Esraru’t-Te’vil*, (Beyrut: Daru İhyai’t-Türasi’l Arabî, 691), 1 / 117

³⁷ Neseî, *Medarikü’t-Tenzil ve Hakaiku’t-Te’vil*, (Beyrut: Daru’l-Kelimi’t-Tayyib, 1419 / 1998), 1 / 148

³⁸ Sabunî, *et-Tefsiru’l-Vadihu’l-Müeyesser*, (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, 1428 / 2007), 61

³⁹ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 4 / 347

II-“Ey iman edenler! Eğer bir fâsık(dinin emir ve yasaklarına aykırı davranan günahkâr mü’min) size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük ederseniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.”⁴⁰

Rivayete göre “Hz. Peygamber, Velid b.Ukbe’yi Beni Mustalik kabilesine zekat memuru olarak göndermişti: Velid, bunlarla arasında önceden var olan bir husumetten dolayı, korkuya kapılmış, yoldan dönmüş, üstelik Hz. Peygamber’e gelerek onların irtidat edip, zekât vermediklerini duyurmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara öfkelenmiş, savaşmayı bile tasarlamış, aynı zamanda Halid b. Velid’i de durumu incelemek üzere oraya göndermişti. Halid, incelemeleri sonunda Beni Mustalik’in ezan okuyup, namaz kıldıklarını ve zekatlarını da teslim ettiklerini Hz. Peygamber’e bildirmişti.”⁴¹

Hucurat suresi 6. ayet-i kerimde “Ey iman edenler! Eğer bir fâsık bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın.” buyrulmaktadır. “Gerçeği araştırın” Fâsık’ın haberi, takibe ve tasdike bir çağrıdır ve her halükârda hüküm için belge olmaya uygun değildir.⁴² Kur’anî bilgilenme konusunda problemlili olan toplumumuz özellikle İslam’a karşı veya mesafeli bir tavır sergileyen yazılı veya görsel medyada çıkan haberleri tahkik ve tetkik etmeden hemen manüple olmakta ve bu konuda ciddi yanlışlar içerisine düşebilmektedirler.

III-“İnsanlardan öyleleri vardır ki, bilgisizce Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için boş lafı satın alır. İşte onlara alçaltıcı bir azap vardır.”⁴³

“Bu ayet Nadr b. Haris hakkında indi. O, Fars’tan Kisraların haberlerini satın alıyordu ve (Müşriklere): Muhakkak ki Muhammed Ad ve Semud kıssalarını anlatıyor, ben size kisraların haberlerini anlatacağım. Onlar(Müşrikler): Onun konuşmasına meylediyorlar ve Kur’an’ı dinlemeyi terk ediyorlardı.”⁴⁴ “Başkasını hak(gerçek) rotadan ve hidayet yolundan saptıranlar, ancak kendisini saptırmış olur.”⁴⁵ “Hüda’nın yolundan insanları saptıranlarda ne fayda vardır ve ne de hayır vardır. Onlar, insanları Allah’a itaatten uzaklaştırmaya çalışırlar.”⁴⁶ “Onlar, Kur’an’ı dinlemeyi terk ederler. Hayırdan uzaklaştırmaya çalışan batılın hepsi, boş sözdür. Bu durumda olan kişiler, hak(gerçek) söz yerine batıl sözü tercih ederler. İnsanlardan bazıları, insanların İslam’a girmesinden ve Kur’an dinlemesinden rahatsız olurlar.”⁴⁷

Bu ayette “boş laf satın almak” birkaç yönden kınanır. Kınanma nedenleri: Hikmetten yüz çevirerek kibirli davranmak ve ayetleri dinlememektir. Nasıl ki Mekke müşrikleri Kabe’de Kur’an okuyan Abdullah b. Mesud’dan rahatsız olup onu feci bir şekilde dövmüşlerse günümüzde

⁴⁰ (Hucurat, 49/6) ... يا ايها الذين آمنوا إن جاءكم فاسق بنبأ فتبينوا

⁴¹ Bedreddin Çetiner, *Esbâb-ı Nüzul* (İstanbul: Çağrı Yayınevi 2019), 2 / 823

⁴² İbn-i Âşûr, *et-Tahrir ve’t- Tenvir*, (Tunus: Daru’t-Tunisiyye, 1984), 26 / 231

⁴³ (Lokman, 31/6) ومن الناس من يشتري لهو الحديث ليضل عن سبيل الله يغير علم ويتخذها هزوا أولئك لهم عذاب مهين

⁴⁴ Sâbûnî, *Safvetü’t-Tefâsîr*, 5 / 10

⁴⁵ Şevkanî, *Fethu’l-Kadir*, (Beyrut: Daru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2007), 4 / 308

⁴⁶ Sabunî, *et-Tefsiru’l-Vadihu’l-Müeyesser*, s. 1016

⁴⁷ Neseî, *Medarikü’t-Tenzil ve Hakaiku’t-Te’vil*, 2/ 711

de ezandan Kur'an'dan rahatsız olan kesimler vardır. Bu konudaki rahatsızlıklarını zaman zaman dile getirmektedirler. Kur'an'ın anlam boyutunun mutlaka günümüzle bağlantısının kurulması gerekir. Bunun da yolu Kur'an'dan ilkeler çıkarmak ve bu ilkelerin günümüzle bağlantısını kurmakla olur.

Okullarımızda DKAB derslerini işlerken öğrencilerimizdeki bilgiyi yorumlama eksikliğini görüyoruz. Mesela Hz. Peygamber döneminde müşriklerin şirk koştuklarından bahsettiğimizde öğrencilerimiz bu şirk koşma eyleminin günümüzle irtibatını kurmakta sıkıntı yaşıyorlar. Yani onlar zannediyorlar ki; şirk koşma şeklindeki sapkın inanç, Mekke Arap toplumunda vardı, fakat günümüzde yok gibi bir anlayışı hissettiriyorlar. Halbuki günümüzde de aynı düşüncede insanlar bulunmaktadır.

IV- "O, babasına ve kavmine: Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor? demişti. Dediler ki: Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler bulduk. Doğrusu, siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindediniz, dedi. ... Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım! Sonunda İbrahim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye. Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir, dediler. (Bir kısmı:) Bunları diline dolayan bir genç vardı. ... Bunu ilahlarımıza sen mi yaptın ey İbrahim? dediler. Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa! dedi. Sen bunların konuşmadığını pek âlâ biliyorsun, dediler. İbrahim: Öyleyse, dedi, Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar vermeyen bir şeye hala tapacak mısınız? Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun! Siz akıllanmaz mısınız? (Bir kısmı:) yakın onu da tanrılarınıza yardım edin. Ey ateş! İbrahim için serin ve esenlik ol! dedik."⁴⁸

"En çirkin taklit, delilsiz kabul edilen sözdür. Taklitçiler için şeytanın en büyük hilesi, heykellere tapınma hususunda babalarını taklit etmeleridir."⁴⁹ "Babalarımızı, putlara taparken bulduk. Biz de onlara uyararak onların taptiklarına tapıyor ve onların yolu üzere yürütüyoruz. Muhakkak ki Hz. İbrahim'in kavmi, görmeyen, işitmeyen, fayda ve zarar vermeyen putlara ibadet ediyorlardı. Bu durum sapıklık değil midir?"⁵⁰ Halbuki "muhakkak ki heykeller, kendilerinde ruh bulunmayan, fayda ve zarar da vermeyen suretlerdir."⁵¹ "Sizler ve sizlerden önce gelen babalarınız, kendi elleriyle yaptıkları ve sonra da ilah olduğunu iddia ettikleri görmeyen, işitmeyen, fayda vermeyen, sağır ve dilsiz olan taşlara ibadet ediyorlardı. Sizin aklınız yok mudur? Allah'a yemin ederim ki sizler bayrama gittikten sonra (sizin olmadığınız bir zamanda) putlarınızı parçalayacağım."⁵² "Siz bayrama gittikten sonra en büyüğü hariç hepsini balta ile kıracağım ve baltayı büyük putun boynuna asacağım."⁵³

Hz. İbrahim kavmine sorduğu "Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar vermeyen bir şeye niçin tapıyorsunuz?" sorusu, müşrik toplumun zihinsel yapısında değişim meydana getirmeyi hedefleyen anlamlı öğrenme anlayışına uygun bir sorudur. Bu sorusuyla Hz. İbrahim, toplumunun aklını kullanmadan uyguladığı bilgilerden ilkeler çıkarmasını arzu etmiştir. Yani onların Allah'ın bahsettiği en büyük nimet olan akıllarını kullanmasını istemiştir. O, kavmini düşünmeye ve sorgulamaya yönlendirerek kavmine "düşünmeyi öğrenme, eleştirel düşünme, akıl yürütme" vb. gibi becerileri kazandırmayı hedeflemiştir. Çünkü düşünerek elde edilen bilgiler, emek mahsulü olacağından insanın zihinsel yapısında değişim meydana getirecektir.

Yukarıdaki ayette anlatılan İbrahim Peygamber'in kıssasını anlamlı öğrenme yöntemiyle okuyan kişiler, bu kıssadan kendilerine hisse çıkaracaklardır. Fakat kuru bir şekilde okuyan kişiler ise, böyle bir olayın geçmiş topluluklarda olduğunu düşünecekler ve günümüzle bağlantısını kuramayacaklardır.

V- "Biz de bugün seni cansız bedenle denizde yüksek bir yere atacağız ki, arkadan geleceklere bir ibret olasın."⁵⁴

"Su, Fravun'u arkadan gelen insanlara ibret olması için sahile attı. Fravun, sanki içinde ruh olmayan bir öküz gibiydi."⁵⁵ "Muhakkak ki onu (Fravun'u) boğulduktan sonra uryan (elbisesiz) olarak deniz sahiline fırlattık."⁵⁶ "Senden sonra gelenlere ibret olması tâki senin gibi taşkınlık yapmamaları için içinde ruh olmayan cansız cesedini denizden çıkardık. Muhakkak ki insanlardan bir çoğu Fravun gibi ayetlerimizden yüz çevirirler. Onlara (ayetlere) itibar etmezler ve düşünmezler."⁵⁷ "Muhakkak ki onun (Fravun) imanı ona fayda vermedi. Çünkü O, ölmek üzere iken iman ettiğini söyledi fakat kafir olduğu için imanı kabul edilmedi."⁵⁸

Kavmine "Ben sizin en yüce Rabbinizim."⁵⁹ diyen Firavun, zillet ve alçaklık içerisinde denizde boğularak helak olmuştu. Allahü Teâla, "Firavun'un cesedini gelecek nesillere ibret olması için deniz sahiline atmıştı."⁶⁰ İnsanlar, Firavun'un ilah olduğuna ve ölmeyeceğine inanmıştı. Allah, insanların, Fravun'un öldüğünü bilmeleri için, onun herkese bir ibret olmasını istedi. "Firavun'un ölümü insanlara ibret olsun ki artık onun gibi kimse ilahlık iddiasına kalkışmasın."⁶¹

Kur'an'da akibeti hakkında bilgi verilen Firavun'un, ilahlık iddiasında bulunmasına rağmen denizde boğularak helak olduğu anlatılmaktadır. Peki günümüzde de Firavunlar var mıdır? Elbette vardır ve kıyamete kadar da hak-batıl mücadelesi devam edeceği için her dönemde bulunacaklardır. Çünkü her dönemde haşa Allah'a kafa tutan, ilahlık iddiasında bulunan kişiler çıkmıştır.

VI- "Onlara (müşriklere) Allah'ın indirdiğine uyun,

⁴⁸ (Enbiya, 21/52...69) إذ قال لآيبيه و قوميه ما هذه التماثيل التي أنتم لها عاكفون. قالوا وجدنا آبائنا لها عابدين. قال لقد كنتم أنتم وأباؤكم في ضلال مبين ...

⁴⁹ Zemahşeri, *el-Keşşaf*, 4 / 150

⁵⁰ Şevkanî, *Fethu'l-Kadir*, 3 / 563

⁵¹ Beydâvî, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, 4 / 53

⁵² Sabunî, *et-Tefsiru'l-Vadihu'l-Müeyesser*, s. 799

⁵³ Neseî, *Medarikü't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, 2/ 409

⁵⁴ (Yunus, 10/92) فا ليوم ننحك ببدنك لتكون لمن خلفك آية وإن كثيرا من الناس عن آياتنا لغافلون.

⁵⁵ Neseî, *Medarikü't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, 2/ 39

⁵⁶ Zemahşeri, *el-Keşşaf*, 3 / 172

⁵⁷ Sabunî, *et-Tefsiru'l-Vadihu'l-Müeyesser*, 529

⁵⁸ İbn-i Aşûr, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, 11 / 277

⁵⁹ Fahreddin er- Razi, *Mefâtihu'l Gayb*, (Beirut: Daru'l-Fikr, 1401 / 1981), 17 / 164

⁶⁰ Fahreddin er- Razi, *Mefâtihu'l Gayb*, 17 / 163

⁶¹ Matürîdi, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 7/121

denildiği zaman onlar, "Hayır ! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız" dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyeler?"⁶²

"Şayet onların ataları, hidayet bulmasalar ve din konusunda düşünmeseler(cahil olsalar) bile onlara tabi olurlar. Bu durum, taklidin men edilmesine bir delildir."⁶³ "Onların babaları(ataları), şayet cahiller, sefipler(aptallar) olsa bile onlar atalarına tabi olurlar mı?"⁶⁴ "Bu ayette aklını kullanmayan taklitçiler için zem(kötüleme) vardır. Bu durum taklidin çirkinliğine bir delildir."⁶⁵

Peygamber Efendimiz ehl-i kitaptan Yahudileri Hak yola teşvik etmek amacıyla İslam'a çağırması, Müslüman olmadıkları taktirde başlarına gelecek Allah'ın azabı ve cezalandırmasından sakındırması. İçlerinden Râfi İbn Hârice ile Mâlik İbn Avf: Senin davet ettiğinin aksine biz ancak babalarımızı üzerinde bulduğumuz dine tabi oluruz. Onlar senden daha bilgili ve senden daha hayırlı dediler. İşte onların bu sözleri üzerine "Onlara: Allah'ın indirdiğine tâbi olun, denildiği zaman onlar: Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz dine tâbi oluruz, derler..." âyeti indirildi."⁶⁶

Söz konusu ayette, ataların uygulamalarını din haline getirmek ve ataları körü körüne tatbik etmek eleştirilmiştir. Aslında şu mesaj verilmektedir: Allah'ın yarattığı varlıklar olan atalarınıza değil de tek yaratıcı olan Allah'ın hükümlerine tabi olun. Allah'ın hükümlerine değil de ataların hükümlerine tabi olma sadece geçmişin sorunu değil, aynı zamanda günümüzün de temel sorunudur. Kısaca bizim yoktan yaratıcımız olan Allah'ın hükümlerine tabi olmayıp ataların hükümlerine tabi olmak yani uygulamak tam anlamıyla şirktir. Çünkü Cahiliye döneminde Mekke Arap toplumu da bu şekilde hareket etmiştir. Peki modern cahiliye diye niteleyebileceğimiz günümüzde de benzer sorunlar var mıdır? Bu anlayış malesef tüm zamanlar için geçerli bir problemdir. Kur'an'ın hükümlerinden kendi görüş ve yaşantısına uyanları alıp, uymayanları bir tarafa atmak, bir nevi inkâr psikolojisinin bir tezahürüdür."⁶⁷ Bu ifade de bir nevi yukarıda serdedilen görüşler kapsamına girer.

VII- "... Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez. ..." ⁶⁸

"Muhakkak ki her kavim, fesatta aşırılığa gittiler ve Allah'a olan kullukta yollarını değiştirdiler. Muhakkak ki Allah, onlardan nimetleri giderir ve onların üzerine çeşitli azap indirir."⁶⁹ "Uhut günü okuların yerlerini değiştirmesi sebebiyle Müslümanlar hezimete uğramıştı. Ayaklarıyla(iradeleriyle) helaka yürümüşlerdi."⁷⁰ "Bu durum, şunu gerektirir: Muhakkak ki Allah kendiliğinden nimetlere götürmez."⁷¹

Toplum fertlerden oluştuğundan, fertlerdeki değişim topluma olumlu veya olumsuz manada yansiyacaktır. Eğer fertlerdeki değişim olumlu olursa toplumdaki değişim olumlu olacaktır. Fakat, fertlerdeki değişim olumsuz olursa toplumdaki değişim de haliyle olumsuz olacaktır. Bir nevi

fertlerdeki psikolojik değişim, beraberinde sosyal değişimi getirecektir. Fertlerin iç alemindeki değişim, kötüden yana değil iyiden yana olmalıdır. "Sosyal değişimin ana dinamiğini, halkın şahsiyetinin ve kimliğinin değişimi teşkil eder."⁷²

Anlamli öğrenme yaklaşımının da temelinde bireyin zihinsel yapısında değişim meydana getirmek hedeflendiği için değişim öncelikle zihinde başlamalıdır. Bu yaklaşıma göre bilgiler zihinde yapılandırılır ve böylece öğrenme anlamli olur. Anlamli öğrenmeler karşılaşılan yeni durumlara transfer edilip dini ve sosyal problemlerin çözümünde de kullanılabilir.

Cahiliye döneminde iken incir çekirdeğini doldurmayacak meselelerden dolayı rahatlıkla insan katleden kişiler, yaklaşık yirmi üç yıl süren vahiy sürecinin sonunda, değil insan öldürmeyi bir karıncaya dahi zarar vermektan çekinir hale gelmişlerdir. Sahabenin son derece kısa sayılabilecek bir vahiy sürecinin sonunda vahşi bir yaşamdan asr-ı saadete ulaşmalarında bu nebevi eğitimin katkısı tarihi bir hakikattir. Sahabedeki bu köklü değişim, Peygamber Efendimizin değişime, zihinlerden başlamasıyla olmuştur. Anlamli öğrenme yaklaşımının da temelinde bireyin zihinsel yapısında değişim meydana getirmek hedeflendiği için değişim öncelikle zihinde başlamalıdır.

Sonuç

Bu çalışmamızda amacımız; İçtimai-Edebi Tefsir ekolünün kurucularından olan Muhammet Abduh'un yöntem olarak benimsediği gibi tefsirde hür akla itimat edip diğer tefsir külliyyatını nazır-ı itibara almamak değildir. Elbette ki tefsir külliyyatındaki çalışmalar önemlidir. Çok kıymetli müfessirlerimiz bu alana çok kıymetli haiz katkılar sunmuşlardır.

Tefsir ilmine bütüncül bir yaklaşımla bakılması gerektiği kanaatindeyiz. Bütüncül yaklaşımdan kastımız; kadim müfessirlerle, günümüz müfessirlerinin Kur'an'a bakışını mezcederek homojen bir anlayışı benimsemektir. Bu anlayışta dikkat edilmesi gereken husus; Kur'an ayetlerini yorumlarken nassın zahirine bağlı kalıp ayetleri bağlamından koparmamak gerekir. Yani Şia, Bahailik, Kadıyanilik vb. oluşumların yaptığı gibi batını yorumlar yaparak indi anlayışlardan kaçınmak gerekir.

Kur'an ayetlerinin ifade ettiği manalar, sadece nazil olduğu devreyi değil, günümüzdeki olayları da kapsar. Mesela, Bakara suresinin baş tarafındaki münafıkların durumunu(sıfatlarını), asrımızdaki ve her asrındaki münafıklara tatbik etmek gerekir. Günümüzde Müslümanlar, "Kur'an'dan ilkeler çıkarma" konusunda yetersiz olduğundan ve böyle bir anlayıştan uzak olduklarından dolayı bir çok problemle karşı karşıya kalmışlar ve problemlerine çözüm getirememişlerdir. Bu konudaki sıkıntılar bertaraf etmek için çağdaş bir öğrenme

⁶² (Bakara, 2/170) وإذا قيل لهم اتبعوا ما انزل الله قالوا بل نتبع ما الفينا عليه آباءنا اولو كان آباؤهم لا يعقلون شيئا ولا يهتدون.

⁶³ Beydâvî, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, 1 / 119

⁶⁴ Sabunî, *et-Tefsiru'l-Vadihu'l-Müyesser*, 529

⁶⁵ Şevkanî, *Fethu'l-Kadir*, 1 / 311

⁶⁶ Bedreddin Çetiner, *Esbâb-ı Nüzul*, 1 / 60

⁶⁷ Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, 1 / 554

⁶⁸ (Ra'd, 13/11) ... إن الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم

⁶⁹ Fahreddin Razi, *Mefatihü'l-ğayb*, 19 / 24

⁷⁰ Şevkanî, *Fethu'l-kadir*, 12 / 33

⁷¹ İbn-i Cüzey, *Daru'l-Müyesser fi İlmi't-Tefsir*, (Beyrut: el-Mektebü'l-İslami, 1423 / 2002), 1 / 433

⁷² Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, 10 / 45

yaklaşımı olan “Yapılandırmacılık” anlayışının öğrenmeyle ilgili strateji ve yöntemlerinden faydalanılması gerektiği kanaatindeyiz.

Kaynaklar

- Akkurt, Halil. (2010). Yapılandırmacı Yaklaşımın Yönelik Eleştirileri ve Tarih Öğretimine Yansımaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü / İstanbul: Marmara Üniversitesi
- Albayrak, Yılmaz. (2012). Yapılandırmacı Paradigma Bağlamında Öğretmenin Rolünün İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü / İstanbul: Maltepe Üniversitesi
- Bayraktaroğlu, Canan Elif. (2011). Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşım ve Eleştirel Bir Bakış. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü / İstanbul: Maltepe Üniversitesi
- Bayraklı, Bayraktar. (2006). *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, İstanbul: Bayraklı Yayınları
- Beyatlı, Yahya Kemal. (2008). Aziz İstanbul, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınevi
- Beydâvî. 691. *Envaru't-tenzil ve esraru't-te'vil*, Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l Arabî
- Bilmen, Ömer Nasuhi. (1990). K. Kerim'in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri, İstanbul: Bilmen Yayınları
- Birişik, Abdülhamit. (2020). “Müfessir”, DİA, Cilt: 31, İstanbul: TDV Yayınları
- Cüendioğlu, Düccane. (2020). Anlam'ın Tarihi, İstanbul: Kapı Yayınları
- Cüendioğlu, Düccane. (2019). Sözü'nün Özünü, İstanbul: Kapı Yayınları
- Cüendioğlu, Düccane. (2020). Kur'an'ı Anlamanın Anlamı, İstanbul: Kapı Yayınları
- Cüendioğlu, Düccane. (2018). Anlamın Buharlaşması ve Kur'an, İstanbul: Kapı Yayınları
- Çetiner, Bedreddin. (2019). *Esbâb-ı Nüzul*, İstanbul: Çağrı Yayınevi
- Erdem, Eda. (2001) Program Geliştirmede Yapılandırmacılık Yaklaşımı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü / Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Halil b. Ahmed. (1424 / 2003). *Kitabu'l ayn*, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1 / 436
- İbn-i Âşûr. (1984). *et-Tahrir ve't- Tenvir*, Tunus: Daru't-Tunisiyye
- İbn-i Cüzey. (1423 / 2002). *Daru'l- Müyesser fi İlmi't-Tefsir*, Beyrut: el-Mektebü'l- İslami
- İldeniz, Aysun. (Haziran 2008). “Millî Mücadelede Mehmet Âkif”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı: 100
- Matürîdî. (2020) *Te'vilâtü'l-Kur'an*, İstanbul: Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları
- Nesefî. (1419/1998). *Medarikü't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil*, Beyrut: Daru'l-Kelimi't-Tayyib
- Sabunî. (1428 / 2007). *et-Tefsiru'l-Vadihu'l-Müyesser*, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye
- Sâbü'nî. (2003). *Safvetü't-Tefâsîr*. İstanbul: İz Yayınevi
- Selçuklu, Oğuz. (2019). Öğretmenlerin Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımlarının İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü / Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi
- Sıcak, Ahmet Sait. (2017). *Kur'an Tefsirinde Öznellik*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları
- Şevkanî. (2007). *Fethu'l-Kadir*, Beyrut: Daru'l-Kütübü'l- İlmiyye
- Özcan, Hanifi. (2017). *Maturidi'de Bilgi Problemi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınevi
- Özcan, Zeki. (2000). *Teolojik Hermenötik*, İstanbul: Alfa Yayınevi
- Özçelik, Mustafa. (2007). *M. Akif, Türkiye'de Modernleşme ve Gençlik*, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları
- Yazır, M. Hamdi. (2014). *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Eyüp Sultan Yayınevi
- Zemahşerî. (1418 / 1998). *el-Keşşaf*, Riyad: Mektebetü'l-Abîken